

Jarich Hoekstra

Read om 'e holle en andere A[^]P[^]DP-verbindingen in het Fries

Dan tink ik ûeu,
dan tink ik ûaa,
dan tink ik jasses,
dan bin ik *dwars yn 'e harsens*
(Friese poptekst, Bricquebec)

Abstract

This article discusses phrases with the linear order A[^]P[^]DP in West Frisian, especially adjective phrases of the type *read om 'e holle* 'having a read head; blushing' (lit. 'read around the head'). I give a detailed description of this construction and briefly consider its distribution in the West Germanic languages. The construction is then provisionally analysed as a case of predicative inversion in the adjectival domain: the small clause predicate *read* has moved over the PP-subject *om 'e holle*. The small clause subject and the sentential subject in, f.ex., *It famke waard read om 'e holle* 'The girl blushed' are semantically combined and get a part-whole interpretation 'the girls head'. Next, the construction *read om 'e holle* is compared with a number of other A[^]P[^]DP-constructions: (i) adjective phrases like *kant fan lea* 'lit. well-formed of limbs', which are analysed as cases of predicate inversion as well (but with a DP-subject and an copula-like preposition *fan*), (ii) constructions with an adjective and a PP-complement (cf. *grutsk op har bern* 'proud of her children'), (iii) constructions with an adjective and an a causal PP-adjunct (cf. *sljucht fan ferealens* 'besotted with love'), and (iv) PPs with a modifying adverb (cf. *kreas yn 'e klean* 'well-dressed'). The structural analysis of A[^]P[^]DP-constructions is complicated by the fact that many of them are idiomatic and syntactically frozen

0. Vooraf

Dit artikel is een kleine verkenning in de syntaxis van adjectieven. Hoewel de structuur van de adjectiefgroep de laatste tijd in het kielzog van de DP-hypothese wat sterker in de belangstelling heeft gestaan, bijv. in studies naar de

functionele projecties van het adjectief (o.a. Corver 1997), is de syntaxis van adjectieven ten dele nog braakliggend terrein. Eén aspect daarvan, de structuur van groepen die bestaan uit achtereenvolgens een adjectief, een voorzetsel en een substantiefgroep (A^P^DP), wil ik hier aan de orde stellen.

Het uitgangspunt van mijn betoog vormt een speciaal type van A^P^DP -verbindingen in het (Westerlauwers) Fries, namelijk adjectiefgroepen zoals *read om 'e holle* ‚met een rood hoofd; blozend‘ (lett. ‚rood om het hoofd‘). In paragraaf 1 geef ik een beschrijving van dit type verbindingen, in paragraaf 2 behandel ik het voorkomen van soortgelijke constructies in de andere Westgermaanse talen, en in paragraaf 3 geef ik een tentatieve analyse van de structuur van de constructie en maak ik een vergelijking met andere A^P^DP -verbindingen in het Fries. In paragraaf 4 rond ik het artikel af.

1. De verbinding *read om 'e holle* in het Fries

Er bestaan in het Fries verschillende mogelijkheden om met behulp van een beschrijvend adjectief iets over de hoedanigheid van iemands lichaamsdelen te zeggen (en daarmee over iemand zelf). Vergelijk bijvoorbeeld de volgende zinnen met *ankel* ‚enkel‘ en *slop* ‚slap‘:

- (1) a. Syn ankels binne slop
 b. Hy hat sloppe ankels
 c. De ankels binne him slop
 d. Hy is slop yn 'e ankels
 e. Hy is slopankelich

De eerste twee uitdrukkingsmogelijkheden zijn niet tot het gebruik bij lichaamsdelen beperkt, de laatste drie komen echter uitsluitend voor met benamingen van lichaamsdelen of, algemener, van inalienabilia (‚onvervreemdbaar bezit‘).¹ Ons interesseren hier in het bijzonder zinnen zoals die in (1d) en met name de daarin optredende A^P^DP -verbinding: zo op het eerste gezicht

¹ Naast de mogelijkheden in (1) bestaat er nog twee meer, die ook uitsluitend bij inalienabilia wordt gebruikt, maar minder gebruikelijk zijn. In de eerste plaats komt in het Fries incidenteel de zogenaamde *band-lek*-constructie voor (vgl. Van Bree 1981, 1987). Een acceptabel voorbeeld is:

- (i) Hy hat de skonk stikken
 Hij heeft het been stuk
 ‚Hij heeft zijn been gebroken‘

een predicatief adjectief gevolgd door een locatieve voorzetselgroep die het bereik van de door het adjectief genoemde eigenschap tot één lichaamsdeel bepaalt. In de Friese taalkundige literatuur is deze verbinding tot nog toe niet uitgebreid behandeld. Zie voor een beknopte beschrijving, Hoekstra (1986).

De keuze van het voorzetsel in de verbinding is beperkt. De meest voorkomende preposities zijn *yn* 'in' en *op* 'op'. Vergelijk:²

(2)	klien yn 'e mul	,met een slanke taille' (lett. ,slank in de taille')
	fol yn 't boarst	,aamborstig' (lett. ,vol in de borst')
	raar yn 't liif	,onwel' (lett. ,raar in het lijf')
	swier yn 'e skonken	,met zware benen' (lett. ,zwaar in de benen')
	licht yn 'e holle	,duizelig' (lett. ,licht in het hoofd')
(3)	near op 't boarst	,asthmatisch' (lett. ,eng op de borst')
	droech op 'e kiel	,met een droge keel' (lett. ,droog op de keel')
	flau op 'e mage	,een hongergevoel hebbend'
(lett. ,flauw op de maag')
	min op 'e lea	,niet goed gezond; vermoeid; slaperig'
(lett. ,slecht op de leden')
	hurd op 'e hûd	,niet kleinzerig' (lett. ,hard op de huid')

Daarnaast vinden we het opvallende voorzetsel *om* 'om' in combinatie met woorden voor het gezicht of delen daarvan:³

(4)	read om 'e holle	,met een rood hoofd' (lett. ,rood om het hoofd')

Verder bestaan naast samenstellende afleidingen als *slopankelich* ook adjectivische samenstellingen van het (weinig productieve) type *spiersterk* 'gespierd' (lett. spiersterk), *mûlryp* 'welbespraakt' (lett. mondrijp), *wjuklam* 'vleugellam' en *fiterweak* 'beervoetig (bij paarden en koeien)' (lett. kootweek). Zie voor het verschil tussen beide woordvormingstypen ook voetnoot 11.

² Het is vaak lastig voor een A[^]P[^]DP-verbinding een Nederlandse vertaling met een adjectief te vinden. Ik omschrijf daarom in sommige gevallen een beetje onbeholpen met een *met*-PP of een tegenwoordig deelwoord.

³ Het voorzetsel *om* in combinatie met woorden voor het gezicht of delen daarvan komt ook buiten A[^]P[^]DP-verbindingen voor in werkwoordelijke uitdrukkingen als *jin om 'e mûle slikje* 'zijn mond aflikken', *jin om 'e holle feie* 'zijn gezicht afvegen, wassen' en *immen om 't kin streakje* 'iemand over zijn kin aaien'.

wyt om 'e noas	,wit om de neus'
smoarch om 'e mûle	,met een vieze mond' (lett. ,vies om de mond')
glêd/rûch om 't kin	,gladgeschoren/ongeschoren' (lett. ,glad/ruig om de kin')
smel om 'e kiuwen	,met een mager gezicht' (lett. ,smel om de kieuwen')

Voorbeelden met andere voorzetsels komen voor, maar zijn betrekkelijk zeldzaam:

(5) koart foar de kop	,kort aangebonden' (lett. ,kort voor de kop')
rap mei de mûle	,rad van tong, welbespraakt' (lett. ,rap met de mond')
net goed mei de holle	,verstandelijk gehandicapt' (lett. ,niet goed met het hoofd')
net sîn oan 'e lever	,niet gezond; niet zuiver van geweten' (lett. ,niet gezond aan de lever')

Het substantief in de verbinding is een woord dat onvervreemdbaar bezit in de ruimste zin aanduidt, d.w.z. in de eerste plaats menselijke lichaamsdelen zoals in de bovenstaande voorbeelden, maar ook adem en urine (vgl. (6)), lichaamsfuncties of lichamelijke eigenschappen (vgl. (7)), kleding of delen daarvan (vgl. (8)), lichaamsdelen en andere attributen van dieren (vgl. (9)) en onderdelen van voer- en vaartuigen (vgl. (10)):

(6) koart op 'e siken	,kortademig' (lett. ,kort op de adem(tochten)')
slop op 't wetter	,veel moerende urineren' (lett. ,slap op het water')
(7) tear yn 't sliepen	,onvast slapend' (lett. ,teer in het slapen')
min/feardich op 'e gong	,slecht ter been/kwiek lopend' (lett. ,slecht/vaardig op de gang')
rap yn 't sizzen (rap yn 'e mûle)	,loslippig' (lett. ,rap in het zeggen/in de mond')
frij yn 't praat (frij yn 'e mûle)	,vrijpostig' (lett. ,vrij in het praten/in de mond')

swier op 't gewicht	,veel wegend' (lett. ,zwaar op het gewicht')
(8) rûch op 'e bûse	,verkwistend (lett. ,ruig op de broekzak')
keal op 'e bûse	,krap bij de kas' (lett. ,kaal op de broekzak')
(9) weak yn 'e hakken	,sabelbenig (paard)' (lett. ,week in de hakken')
wreed/weak yn 'e bek	,moeilijk/gemakkelijk te sturen (paard)' (lett. ,wreed/week in de bek')
los yn 'e hûd	,met losse huid, gezond (vee)' (lett. ,los in de huid')
wreed op 'e team	,moeilijk te sturen (paard)' (lett. ,wreed op de toom')
(10) swier yn 'e kont	,van achteren zwaar beladen (auto)' (lett. ,zwaar in de kont')
weak op 'e kop	,van voren te veel afvallend (schip)' (lett. ,week op de kop')
wreed/weak op it roer	,moeilijk/gemakkelijk te besturen (schip)' (lett. ,wreed/week op het roer')

Het aan het substantief voorafgaande bepaalde lidwoord is een zogenaamd ,bezittelijk lidwoord' of anaforsch artikel (vgl. Guéron 1985, Visser 1987). Dit artikel verschijnt typisch met alienabilia. Het treedt in het Fries ook op in zinnen als in (1c). In (1c) wordt het gebonden door een vrije datief, in de A[^]P[^]DP-verbinding in (1d) door het onderwerp.

De A[^]P[^]DP-verbinding in (1d) kan net als het samengestelde adjectief in (1e) een overdrachtelijke betekenis krijgen: zowel *slop yn 'e ankels* als *slopankelich* kunnen behalve ,met slappe enkels' ook ,onvast van karakter' betekenen.⁴ Deze overdrachtelijke betekenis ontbreekt in (1c). Hoewel de A[^]P[^]DP-constructie waarschijnlijk nog productief is in het Fries, bestaan er

⁴ Zoals uit (1e) blijkt, staat naast een A[^]P[^]DP-verbinding soms een samenstellende afleiding met dezelfde betekenis. Andere voorbeelden zijn:

veel vaste, geconventionaliseerde verbindingen en, zoals ook al uit sommige van de voorafgaande voorbeelden is gebleken, zijn er veel verbindingen met een speciale, overdrachtelijke betekenis. Vergelijk daartoe ook nog:

(11) rûch yn 'e mûle	,grove taal gebruikend' (lett. ,ruig in de mond')
net skjin op 'e ribben	,niet zuiver van geweten'
(lett. ,niet schoon op de ribben')
stiif yn 'e rêch	,kapitaalkrchtig' (lett. ,stijf in de rug')
net mak op 'e hûd	,niet gemakkelijk in de omgang'
(lett. ,niet mak op de huid')
wis op 'e knikkert	,veel overleg in zijn zaken hebbend'
(lett. ,zeker op de knikker (= hoofd?))'

Verbindingen van het type *read om 'e holle* hebben één eigenschap die ze van alle andere A[^]P[^]DP-verbindingen onderscheidt: het primaire accent valt in deze woordgroepen op het adjectief (*READ om 'e holle*). De andere A[^]P[^]DP-verbindingen die hieronder nog ter sprake komen, hebben het primaire accent

(i) breed yn 'e skouders - breedskouderich	,breedgeschouderd'
rap yn 'e mûle - rapmûlich	,loslippig'
tear yn 't sliepen - tearsliepperich	,onvast slapend'
read om 'e holle - readhollich	,roodhoofdig'

Een verschil tussen de A[^]P[^]DP-verbinding en de samenstellende afleiding is dat de laatste alleen betrekking kan hebben op blijvende eigenschappen; *read om 'e holle* in de betekenis ,blozend' kan daarom niet door *readhollich* worden vervangen.

⁵ Het Fries kent een vergelijkbare constructie, bestaande uit een substantiefgroep die een aandoening of kwaal uitdrukt en een voorzetselgroep met een substantief dat onvervreemdbaar bezit uitdrukt:

(i) de aam op it boarst (hawwe)	,aamborstig zijn' (lett. ,de aam op de borst')
de klim yn 'e bek	,kaakkramp (bij paarden en schapen)'
(lett. ,de klem in de bek')
de kjeld yn 't liif (hawwe)	,ongesteld zijn door kouvassing'
(lett. ,de kou in het lijf')
de ridel yn 'e hannen (hawwe)	,bevende handen hebben'
(lett. de beving in de handen')
de kramp yn 'e ponge	,geldgebrek' (lett. ,de kramp in de buidel')
de honger yn 'e hals	,honger' (lett. ,de honger in de hals')
gjin sit yn 't gat (hawwe)	,niet stil kunnende zitten'
(lett. ,geen zit in het gat')

Het klemtoonpatroon is hetzelfde als bij de verbinding *read om 'e holle*; het substantief krijgt het primaire accent (vgl. *de RIDEL yn 'e hannen*).

op het substantief met een meer of minder sterk secundair accent op het adjectief (bijv. *KANT fan LEA*, welgevormd van leden‘).

Tot zover de beschrijving van de primaire kenmerken van A[^]P[^]DP-verbindingen als *read om 'e holle* in het Fries.⁵

2. Vergelijkbare verbindingen in andere Westgermaanse talen

Dat A[^]P[^]DP-verbindingen van het type *read om 'e holle* er in het (Westerlauwers) Fries uitspringen, is in de eerste plaats te wijten aan het feit, dat deze verbindingen in het (standaard) Nederlands weinig voorkomen. Dat hangt mogelijk weer samen met het feit dat het Nederlands, net zoals het Engels, maar anders dan de andere Westgermaanse talen, geen anaforisch lidwoord kent. Het gebruikt in plaats daarvan een bezittelijk voornaamwoord. Vergelijk:⁶

(12) a.	Hij stootte zijn hoofd	(Ned.)
	He bumped his head	(Eng.)
	Hy stompte (him) de holle	(Fr.)
b.	Ze waste zijn haar	(Ned.)
	She washed his hair	(Eng.)
	Hja wosk him it hier	(Fr.)

Alleen in vaste verbindingen verschijnt soms in het Nederlands een anaforisch lidwoord (vgl. *Dat hangt me de keel uit*) en zo vinden we ook een paar incidentele A[^]P[^]DP-verbindingen zoals *wit om de neus* en *niet droog achter de oren* (zie ook Haeseryn et al. 1997, 299-300).⁷

In het Nederduits/Nedersaksisch komen zowel het anaforische lidwoord als de hier behandelde A[^]P[^]DP-verbinding volop voor, de laatste ook met

⁶ Het Fries gaat hier soms nog een stapje verder: Het heeft niet alleen een anaforisch lidwoord in plaats van een bezittelijk voornaamwoord, het kan in bepaalde gevallen het anaforische lidwoord ook nog achterwege laten en het inalienabele object in het werkwoord incorporeren (vgl. Dijk 1997):

(i)	Ik veegde mijn voeten	(Ned.)
	Ik fage de fuotten	(Fr.)
	Ik fuotfage	

⁷ De vraag blijft natuurlijk waarom er een relatie zou bestaan tussen het beschikken over een anaforisch lidwoord en de aanwezigheid van A[^]P[^]DP-verbindingen van het hier besproken type. Waarom m.a.w. komen verbindingen als **slap in zijn enkels*, met een bezittelijk voornaamwoord in plaats van een anaforisch lidwoord, niet voor?

het typische gebruik van het voorzetsel *om*. Ik geef hier in (13) een paar voorbeelden uit het Gronings (vgl. ter Laan 1952²) en in (14) een tiental uit het Sleeswijk-Holsteinse Nederduits (met dank aan Peter Nissen):

(13) rood om kòp	,met een rood hoofd; blozend'
(lett. ,rood om kop')
dun in de kneep	,met een slanke taille' (lett. ,dun in de taille')
smaal om bek	,met een mager gezicht' (lett. ,smal om bek')
wit om neus	,wit om de neus'
(14) rood um de Kopp	,met een rood hoofd; blozend'
(lett. ,rood om de kop')
slank in de Kneep	,met een slanke taille' (lett. ,dun in de taille')
doof op de Ohren	,hardhorend, doof' (lett. ,doof op de oren')
mööd um de Ogen	,moe, slaperig' (lett. ,moe om de ogen')
schietig um de Mund	,met een vieze mond' (lett. ,vies om de mond')
flau in de Maag	,een hongergevoel hebbend'
(lett. ,flauw in de maag')
ruuch um de Snoot	,ongeschoren' (lett. ,ruig om de snuit')
steil in de Ruch	,met een rechte rug (mensen, stoelen)
(lett. ,steil in de rug')
knapp op de Tasch	,krap bij kas' (lett. ,krap op de broekzak')
fix mit de Tung	,rad van tong, welbespraakt'
(lett. ,fiks met de tong')

Ook in het Noordfries, het Fries dat gesproken wordt in Duitsland aan de westkust van Sleeswijk-Holstein, treedt de constructie op. De volgende voorbeelden komen uit het Fering, het Noordfrieze dialect van het eiland Föhr (vgl. Wurdenbuk 1986):

(15) hard/wok uun liiw	,hardlijvig / diarree hebbend'
(lett. ,hard/week in lijf')
rap üüb a mös	,rad van tong, welbespraakt'
(lett. ,rap op de mond')

ruad am't hood	,met een rood hoofd; blozend' (lett. ,rood om het hoofd')
witj am a neeb	,wit om de neus'
flau üüb a bian	,met zwakke benen' (lett. ,flauw op de benen')

In het Hoogduits, dat eveneens het anaforische lidwoord kent, is de verbinding mogelijk:

(16) breit in den Schultern	,breedgeschouderd' (lett. ,breed in de schouders')
grau im Gesicht	,met een grauw gezicht' (lett. ,grauw in het gezicht')
schwach auf der Brust	,het op de borst hebbend' (lett. ,zwak op de borst')
nicht richtig im Kopf	,verstandelijk gehandicapt' (lett. ,niet goed in het hoofd')
weich in den Knien	,met knikkenden knieën' (lett. ,week in de knieën')

Ik heb echter de indruk dat hij hier minder gebruikelijk is dan in het Fries en het Nederduits. Bovendien ontbreekt in het Hoogduits het gebruik van *um* in combinatie met woorden voor het gezicht of delen daarvan (*weiß um die Nase* ,wit om de neus' is, net als in het Nederlands, een uitzondering). Er lijkt zich dus wat deze constructie en zijn specifieke kenmerken betreft in de moderne Westgermaanse dialecten een Fries-Nederduits dialectcontinuum af te tekenen. Hierop duidt ook de soms woordelijke overeenkomst van een deel van de uitdrukkingen. De dialectale verbreiding van de verbinding en zijn eigenschappen en gebruiksmogelijkheden in de verschillende dialecten verdienen echter een diepgaander onderzoek dan in het kader van dit artikel mogelijk is.

3. Analyse en vergelijking

In deze paragraaf geef ik een tentatieve analyse van verbindingen als *read om 'e holle* in het Fries en vergelijk ik de constructie met andere A[^]P[^]DP-verbindingen.

Voor de verbinding *read om 'e holle* dienen zich minstens twee analyses aan. Omdat de voorzetselgroep het adjectief (de adjektiefgroep) lijkt te modifieren, d.w.z. de extensie ervan beperkt, zou men als een eerste optie kunnen

aannemen dat de voorzetselgroep geadjungeerd is aan de adjectiefgroep. De structuur van de verbinding zou er dan als volgt uitzien:

$$(17) [_{AP} [_{AP} \text{read}] [_{PP} \text{om 'e holle}]]$$

Interessanter zou het echter zijn om de verbinding structureel te relateren aan zinnen als die in (1c), dus om *Hy is read om 'e holle* in verband te brengen met *De holle is him read*. In die laatste zin is sprake van een predicatierelatie tussen *de holle* en *read*. Wij zouden dat kunnen verantwoorden door aan te nemen dat beide elementen onderliggend in respectievelijk de specificerderpositie en de complementspositie van een Small Clause staan (vgl. o.a. Stowell 1981, Kayne 1984, T. Hoekstra 1984). In *De holle is him read* is *de holle* dan uit de specificerderpositie van de Small Clause naar de subjectpositie van de matrixzin verplaatst. Zouden we nu in *Hy is read om 'e holle* ook een predicatierelatie tussen *de holle* en *read* en daarmee een Small Clause kunnen aannemen? Dat is inderdaad mogelijk, als we ervan uitgaan dat in verbindingen als *read om 'e holle* predicatinversie heeft plaatsgevonden, waarbij het predicat *read* uit de complementspositie van de Small Clause (XP) naar de specificerderpositie van een hoger gelegen functionele projectie (FP) is verplaatst (die dan op zijn beurt prediceert over het onderwerp *hy* in *Hy is read om 'e holle*):

$$(18) [_{FP} \text{read}_i [_{F'} \text{om} + X_j [_{XP} \text{'e holle} [_{X'} t_j t_i]]]]$$

De verbinding *read om 'e holle* zou daarmee een voorbeeld zijn van predicatinversie in het adjectivale domein. Voor het verbale domein is predicatinversie bekend uit copulaconstructies als *The best candidate is John* tegenover *John is the best candidate* zonder inversie (vgl. Moro 1997):

$$(19) [_{FP} \text{the best candidate}_i [_{F'} \text{is} + X_j [_{XP} \text{John} [_{X'} t_j t_i]]]]$$

In de literatuur is betoogd dat ook in het nominale domein predicatinversie kan plaatsvinden, bijv. in een constructie als *(een) schat van kind* (vgl. Bennis et al. 1997/1998, den Dikken 1998):

$$(20) [_{FP} \text{schat}_i [_{F'} \text{van} + \text{een}_j [_{XP} \text{kind} [_{X'} t_j t_i]]]]$$

In deze constructie neemt het voorzetsel *van* de hoofdpositie van de FP in en fungeert als een soort nominale variant van de copula in (19). In (18) zou deze positie worden ingenomen door de voorzetsels *yn*, *op* of *om*. Het hoofd van de Small Clause (X) ondergaat hoofdverplaatsing en wordt aan F geadjungeerd. In (18) en (19) is dit hoofd leeg, in (20) neemt het de gestalte aan van het pseudo-lidwoord *een*. Voor een nadere motivatie van de betreffende structuren en verplaatsingsoperaties moet hier verwezen worden naar de genoemde literatuur.

Een analyse met predicaatinversie als in (18) is echter niet onproblema-
tisch. In de eerste plaats is het een beetje verdacht dat het voorzetsel in de
verbinding *read om 'e holle* kan variëren, ook al is die variatie beperkt. Er
lijken bovendien selectierestricties te bestaan tussen voorzetsel en DP. Zo
verschijnt het voorzetsel *om*, zoals we gezien hebben, vooral bij woorden
voor het gezicht of delen daarvan. Dat is onverwacht, als de prepositie een
copula-achtig element is. Als we van een analyse zoals in (18) uitgaan, dan
voorspellen we bovendien dat de woordreeks P[^]DP, die in deze analyse
geen constituent vormt, geen PP-verplaatsing en PP-pronominalisering kan
ondergaan. In vele gevallen zijn PP-verplaatsing (extrapositie, topicalisatie
en scrambling) en PP-pronominalisering inderdaad moeilijk tot slecht, maar
het is de vraag of dit structurele oorzaken heeft en of niet eerder de ver-
regaande lexicalisering van de meeste A[^]P[^]DP-verbindingen hier een hand
in het spel heeft.⁸ Bij een min of meer transparante verbinding zoals die in
(21a) is zowel PP-verplaatsing (21b-d) als PP-pronominalisering (21e) echter
geen probleem:

- (21) a. ...dat er (al) **keal op 'e plasse** is ,...dat-ie (al) kaal (lett. kaal op de
schedel) is'
b. ...dat er (al) **keal is op 'e plasse**
c. **Op 'e plasse** is er (al) **keal**
d. ...dat er **op 'e plasse** (al) **keal** is
e. ...dat er **dêr** (al) **keal** is

Hoewel dit betekent dat de structuur in (18) niet correct kan zijn, is daarmee
een analyse met predicaatinversie nog niet helemaal van de baan. We zouden
namelijk ook kunnen aannemen dat de woordreeks P[^]DP inderdaad een PP-
constituent is en wel het PP-subject van de Small Clause (XP). Het hoofd van
de FP zou bij zo'n analyse leeg blijven. Het Small Clause-predicaat is over
het PP-subject naar de specificieerderspositie van de FP verplaatst.

⁸ De syntactische splitsing van verbindingen als *read om 'e holle* door PP-verplaatsing
of ook door verplaatsing van het predicaat (bijv. *Read is er om 'e holle*) geeft sprekers, ook
als ze het resultaat accepteren, vaak het gevoel dat de PP niet meer zo vast bij het adjectief
hoort, eerder een zelfstandige bijwoordelijke bepaling is geworden. Splitsing leidt tot een
verlies aan geïdiomatiseerdheid. Verbindingen die een overdrachtelijke betekenis, hebben
verliezen deze bij splitsing; zo kan *...dat er slop is yn 'e ankels* misschien nog betekenen
,...dat ie slappe enkels heeft', maar niet meer ,...dat ie onvast van karakter is'. Verbindingen
die alleen een overdrachtelijke betekenis hebben, kunnen daarom helemaal niet gesplitst
worden (**...dat er rûch is yn 'e mûle* ,...dat ie grove taal gebruikt').

Dat PP's als subject kunnen optreden, is niet algemeen aanvaard. Verbindingen van het type *read om 'e holle* kunnen misschien echter vergeleken worden met de A^PP-verbindingen in zinnen als in (22) (zie ook Broekhuis 1999, 333-337).

- (22) a. ...dat it hjir_i [_{FP} noflik *t_i*] is ,...dat het hier prettig is'
 b. ...dat it [_{FP} kâld yn Alaska] is ,...dat het koud in Alaska is'
 c. ...dat it [_{FP} koarter oer Grins] is ,...dat het korter over Groningen is'

In Bennis & Wehrmann (1987) worden gepronominaliseerde PP's als *hjr* in (22a) en - impliciet ook - volle PP's als *yn Alaska* in (22b) als adjuncten geanalyseerd, die, doordat ze aan *it*, het syntactische subject van de Small Clause, gerelateerd worden, als het logische subject daarvan kunnen worden opgevat. Een probleem van deze analyse lijkt mij dat deze zogenaamde adjuncten, als het het volle PP's zijn (gepronominaliseerde PP's zoals *hjr* in (22a) worden verplicht gescrambeld), tussen het Small Clause-predicaat en het werkwoord kunnen staan, iets wat normaliter niet mogelijk is (vgl. *...*dat het koud vorige week was*). Vandaar zou ik *hjr* en *yn Alaska* liever als het syntactische (PP-)subject van de Small Clause willen opvatten. Net als in de verbinding *read om 'e holle* treedt in (22) verplicht predicaatinversie op. PP-subjecten van Small Clauses kunnen om niet helemaal duidelijke redenen niet als subject van de zin voorkomen, zodat het Small Clause-subject hier niet tot zinsubject kan promoveren; zinnen als (23a) en (23b) zijn uitgesloten. De subjectpositie van de zin wordt derhalve in (22a,b) door een semantisch leeg voorlopig onderwerp *it* ingenomen.⁹ Routebeschrijvende PP's als *oer Grins* zijn (om al even onduidelijke redenen) een uitzondering op de regel (vgl. Neeleman & Weerman 1999, 117-120): Ze kunnen optioneel in de subjectpositie van de zin voorkomen (vgl. (23c)):

- (23) a. *...dat hjir noflik is
 b. *...dat yn Alaska kâld is
 c. ...dat oer Grins koarter is

Semantisch worden het PP-subject van de Small Clause en het zinsubject aan elkaar gerelateerd. Abstraherend van de precieze procedure betekent dat

⁹ In het Zweeds zijn zinnen als *Här är kallt idag* 'Het is hier koud vandaag' en *I Lund är väldigt vackert* 'Het is erg mooi in Lund' naast *Här är det kallt* en *I Lund är det väldigt vackert* echter mogelijk (vgl. bijv. Platzack 1979, 11).

¹⁰ Small Clauses met een PP-subject en inversie van het predicaat vinden we in zuivere vorm misschien ook in gebiedende zinnestelsels van het type *Op béd mei jimme!* 'naar bed met jullie!' en *Fuort dermei!* 'Weg ermee!'.

dat in (22) de plaatsaanduidende PP als het logisch subject van de zin wordt opgevat, terwijl in zinnen met de verbinding *read om 'e holle* het subject van de Small Clause en het subject van de zin samen een ‚deel van een geheel‘-interpretatie krijgen (*Jantsje is read om 'e holle* betekent logischerwijze ‚Jantsje’s hoofd/het hoofd van Jantsje is rood‘).¹⁰

Merk tenslotte op dat ook het klemtoonpatroon in de FP’s in (22) overeenkomt met dat in de verbinding *read om 'e holle*: Het adjectief krijgt een duidelijk primair accent (...*dat it KÂLD yn Alaska is*).

Er is nog een ander type fan A[^]P[^]DP-verbindingen, dat voor een analyse met predicatinversie in aanmerking zou kunnen komen, namelijk dat in (24) (vgl. Sipma 1949, 47; zie ook Broekhuis 1999, 461-463):¹¹

(24) kant fan lea	,welgevormd van leden‘
tsjep fan troanje	,knap van gezicht‘
sûn fan herten	,gezond van hart‘
rûn fan foarm	,rond van vorm‘
swiersettich fan bestean	,zwaarmoedig van aard‘
geef fan yn houten	,een goede lichamelijke gesteldheid hebbend‘
(lett. ‚gaaf van in houten‘)

De woordreeks P[^]DP bevat hier steeds het voorzetsel *fan* ‚van‘ en een kaal substantief.

Ook in (24) lijkt een predicatierelatie tussen substantief en adjectief te bestaan. De semantische overeenkomst met de verbinding *read om 'e holle* is vrij groot. De verbinding in (25a) kan bijvoorbeeld met die in (25b) geparafraseerd worden (even afgezien van het stilistische feit dat de laatste wat verhevener klinkt):

(25) a.	klien yn 'e mul	,met een slanke taille‘ (lett. ‚slank in de taille‘)
b.	klien fan mul	,slank van taille‘

Voor de verbindingen in (24) ligt een analyse als in (18) meer voor de hand.

¹¹ Frei (1939) spreekt met betrekking tot zulke verbindingen al van ‚le type converse‘. Hij zegt bijv. van een Franse zin als *Sylvie est jolie de jeux*, (lett.) Sylvia is mooi van ogen‘ (p. 185): ‚Mais il arrive aussi que, par une sorte de court-circuit ou de de chassé-croisé, le prédicat se rapporte au premier sujet: *Sylvie est jolie...*, le second spécifiant, dès lors, à quelle partie du premier ce prédicat s’applique: ...*jolie des yeux*. Dit in tegenstelling tot het ‚directe‘ type *Sylvie a de jolis yeux* ‚Sylvia heeft mooie ogen‘. Dezelfde tegenstelling direct/geconverteerd onderscheidt Frei in de woordvorming: Zo zou Fries *slopankelich* ‚met slappe enkels‘ bij hem tot het directe type behoren, *spiersterk* ‚gespierd‘ (lett. spiersterk) daarentegen tot het geconverteerde.

De prepositie is constant, nl. *fan*, en PP-verplaatsing (hier alleen geïllustreerd aan de hand van PP-extrapositie) en PP-pronominalisatie zijn altijd slecht:

- (26) a. ...dat se **kant fan lea** is
 b. *...dat se **kant** is **fan lea**
 c. *...dat se **dêr(fan) kant** is

Daarom zou ik ook voor deze verbindingen een analyse met predicatinvertie willen aannemen, waarbij het Small Clause-predicaat *kant* over het Small Clause-onderwerp *lea* heen naar de specificierderpositie van een FP is verplaatst, waarvan *fan* het hoofd is:

- (27) [_{FP} **kant**_i [_F **fan** + X_j [_{XP} **lea** [_{X'} t_j t_i]]]]

Nog meer als bij de verbinding *read om 'e holle*, speelt de geïdiomaticeerdheid van de verbinding ons hier echter parten; het is moeilijk vast te stellen of de specifieke structurele eigenschappen aan de syntactische structuur of aan de geïdiomaticeerdheid van de verbinding te danken zijn. De analyse met predicatinvertie die hier voor *read om 'e holle* en *kant fan lea* voorgesteld is, leunt daarom vooreerst sterk op theorie-interne opvattingen over de syntactische representatie van predicatie; harde empirische argumenten voor een Small Clause-analyse en tegen een analyse als in (17), waar *om 'e holle* (en *fan lea*) adjuncten zouden zijn, heb ik vooralsnog niet kunnen vinden.

Van verbindingen als *read om 'e holle* en *kant fan lea* onderscheiden zich in ieder geval duidelijk verbindingen van een adjectief en een PP-complement zoals in (28):¹²

(28) grutsk op har bern	,trots op haar kinderen'
mâl mei syn beppe	,gek op zijn oma'
slij nei jenever	,verzot op jenever'
hurd oer syn meiwurkers	,hard jegens zijn medewerkers'

¹² Naast adjectieven met een PP-complement ter rechter zijde - het normale geval - kent het Fries, evenals de andere continentaalwestgermaanse talen, ook een aantal adjectieven met een DP-complement ter linker zijde (vgl. van Riemsdijk 1983):

(i) it libben sêd	,het leven zat'
de problemen treast	,tegen de problemen opgewassen'
it paad bjuster	,de weg kwijt'
de kening trou	,de koning trouw'

bang fan hûnen	,bang voor honden'
goed foar de kjeld	,goed tegen de kou'

Zulke verbindingen hebben een structuur als in (29):

(29) [_{AP} [_A **grutsk** [_{PP} **op har bern**]]]

Dat *op har bern* hier een PP is, blijkt uit het feit dat PP-verplaatsing algemeen mogelijk is; in (30b) wordt dit geïllustreerd aan PP-extrapositie. Ook PP-pronominalisatie is onproblematisch, zoals (30c) laat zien:

- (30) a. ...dat se **grutsk op har bern** is
 b. ...dat se **grutsk is op har bern**
 c. ...dat se **dêr grutsk op** is

Adjectieven (adjectiefgroepen) met een daaraan geadjungeerde PP, dus met de structuur in (17), die we voor verbindingen als *read om 'e holle* en *kant fan lea* voorlopig terzijde hebben geschoven, komen waarschijnlijk ook voor. Vergelijk daartoe de meer of minder geïdiomatiseerde verbindingen in (31) met een oorzaakaanduidende *fan*-PP (zie ook Broekhuis 1999, 463-465).¹³

- (31) a. sljucht fan ferealens ,gek van verliefdheid'
 dûm fan lilkens ,dol van woede'
 siik fan ûnwennichheid ,ziek van heimwee'
 b. slop fan laitsjen ,slap van het lachen'
 ferrêde fan toarst ,uitgedroogd van de dorst'
 trochwiet fan swit ,doornat van het zweet'

Dat we hier inderdaad met PP's te maken hebben, blijkt uit het feit dat PP-extrapositie zonder meer mogelijk is:

- (32) a. ...dat er **sljucht fan ferealens** wie ,...dat ie gek van verliefdheid was'
 b. ...dat er **sljucht** wie **fan ferealens**

Het lijkt plausibel dat het hier, net als bij oorzaakaanduidende *fan*-PP's in het verbale domein (vgl. Mulder 1992, hdst. 7), om adjuncten gaat. Werkwoord-

¹³ Merk op dat oorzaakaanduidende *fan*-PP's, wanneer ze geen psychische oorzaak (31a), maar een fysieke oorzaak (31b) aanduiden, in deze verbindingen in het Fries vaak geen lidwoord bevatten, waar het Nederlands dat wel heeft.

modificerende *fan*-PP's zoals in (33) staan zelfs verplicht in extrapositie:

- (33) a. *...dat er (al) **fan lilkens** trille
 b. ...dat er (al) trille **fan lilkens** ,...dat ie (al) trilde van woede'

Topicalisatie en scrambling zijn zowel bij adjectief- als bij werkwoord-modificerende *fan*-PP's uitgesloten:

- (34) a. ***Fan ferealens** wie er sljucht / ***Fan lilkens** trille er
 b. *...dat er **fan ferealens** (doedestiids) sljucht wie / *...dat er **fan lilkens** (al) trille

De verklaring voor de onmogelijkheid van topicalisatie en scrambling is waarschijnlijk dezelfde als die voor het feit dat werkwoordmodificerende oorzaakaanduidende PP's verplicht in extrapositie staan. De verbindingen in (31) hebben het primaire accent op het voorzetselvoorwerp, maar een sterke extra prominentie op het adjectief; ze vertonen hetzelfde klemtoonpatroon als adjectieven met een versterkend bijwoord (*slim fereale* 'erg verliefd') of een versterkend prefix (bijv. *smoarfereale* 'smoorverliefd'). Hoewel bij deze geidiomaticeerde verbindingen in syntactisch opzicht het adjectief/werkwoord het hoofd is en de *fan*-PP een bepaling, zijn de semantische verhoudingen eerder andersom: *sljucht fan ferealens* en *trilje fan lilkens* betekenen eigenlijk zoveel als 'vreselijk verliefd' en 'vreselijk boos zijn'. Vanwege hun betekenis houden ze waarschijnlijk de volgorde {versterkend element - versterkt element} aan.

Wanneer er geen sprake is van versterking (geidiomaticeerdheid) kan een oorzaakaanduidende *fan*-PP overall optreden, maar juist niet meer tussen het adjectief en het werkwoord:

- (35) a. **Fan tinken** wurdt men wurch Van denken word je moe'
 b. ...dat men **fan tinken** wurch wurdt
 c. ...dat men wurch wurdt **fan tinken**
 d. *...dat men wurch **fan tinken** wurdt

In zo'n geval hebben we dan ook niet meer te maken met een A[^]P[^]DP-verbinding, maar met een zelfstandige adjunct-PP.

Bij het laatste type van A[^]P[^]DP-verbinding dat ik hier ter sprake wil brengen, gaat het om gevallen als in (36):

- (36) a. kreas/eptich/skurf yn 'e klean ,net/deftig/haveloos gekleed'
 (lett. 'net ... in de kleren')

libben/fleurich/flot op 'e trie	,levendigvrolijk/vlot' (lett. ,levendig ... op de draad')
goed op 'e stap	,welvarend; gezond' (lett. ,goed op de stap')
goed yn steat	,in goede staat' (lett. ,goed in staat')
b. goed fan oppassen	,goed oppassend' (lett. ,goed van oppassen')
goed fan oannimmen	,goed kunnende en willende leren' (lett. ,goed van aanemen')

De verbindingen in (36) laten geen PP-extrapositie (of andere PP-verplaatsing) toe:

- (37) a. ...dat er **kreas yn 'e klean** is
 b. *...dat er **kreas is yn 'e klean**

PP-extrapositie is gewoonlijk mogelijk met complement- of adjunct-PP's, maar niet met PP's die als (secundair) predicaat fungeren (vgl. T. Hoekstra 1984). Er is inderdaad reden om aan te nemen dat de PP's in (36) predicaten zijn en dat het bij deze verbindingen niet om AP's gaat, maar om PP's met een daaraan geadjungeerd bijwoord. Ze zouden dan de structuur in (38) hebben:

- (38) [_{PP} [_{AP} **kreas**] [_{PP} **yn 'e klean**]]

In gevallen als *kreas yn 'e klean* en *fleurich op 'e trie* is dat meteen duidelijk; de PP's *yn 'e klean* en *op 'e trie* kunnen ook zonder modificerend bijwoord voorkomen in repectievelijk de betekenissen ,in de kleren, (aan)gekleed' en ,opgewekt'. Uitdrukkingen als *fleurich op 'e trie* onderscheiden zich door de klemtoon op het substantief en doordat de PP zelfstandig in min of meer dezelfde betekenis kan voorkomen van A[^]P[^]DP-verbindingen als die in (39), waar de klemtoon op het adjectief valt en waar de PP niet zelfstandig een predicatieve functie kan hebben:

- (39) tin op 'e trie ,weinig kleren aanhebbend' (lett. ,dun op de draad')
 skier op 'e trie ,niet zuiver wit (van stoffen)' (lett. ,grauw op de draad')

De verbindingen in (39) moeten dus tot het type *read om 'e holle* worden gerekend.

De verbindingen in (36b) vertonen op het eerste gezicht overeenkomst met die in (24). Er bestaan echter verbindingen van hetzelfde type met een onmiskenbaar bijwoord. Vergelijk:

(40) tige fan byinoarhâlden	,erg spaarzaam, zuinig‘
(lett. ,erg van bijelkaarhouden‘)
tige fan oanpakken	,goed willende aanpakken‘
(lett. ,erg van aanpakken‘)

Sommige A[^]P[^]DP-verbindingen van het type in (36) zijn ook te herkennen aan het feit dat ze met het koppelwerkwoord *sitte* ‚zitten‘ inplaats van *wêze* ‚zijn‘ gecombineerd worden; *sitte* verschijnt gewoonlijk met PP-predicaten (vgl. *Der sit in gat yn 'e hoas* ‚Er zit een gat in de kous‘):

(41) tin yn 't fleis (sitte)	,mager, niet vlezig‘ (lett. ,dun in het vlees‘)
tin/rûch yn 't hier (sitte)	,met dun haar / met lang en slordig haar‘
(lett. ,dun/ruig in het haar‘)
rom/krap yn 't fel (sitte)	,een goede/slechte lichaamsgesteldheid hebbend‘
(lett. ,ruim/krap in het vel‘)

Een probleem is dat in meerdere verbindingen van het type in (36) de PP niet zonder een begeleidend bijwoord kan optreden, zodat deze niet altijd zonder meer als de predicatieve kern van de verbinding te herkennen is (**yn steat*, **fan oannimmen*).

4. Conclusie

In dit artikel heb ik een bijzonder type van A[^]P[^]DP-verbindingen in het (Westerlauwers) Fries aan de orde gesteld, namelijk uitdrukkingen zoals *read om 'e holle* ‚met een rood hoofd; blozend‘. Dit type verbindingen lijkt vooral sterk verbreid te zijn in het Fries-Nederduitse taalgebied. Ik heb ze voorlopig geanalyseerd als gevallen van predicatinversie in het adjectivale domein en heb betoogd dat de woordreeks P[^]DP in deze verbindingen een PP-subject is. Door hun klemtoonpatroon - ze hebben primair accent op het adjectief - onderscheiden ze zich duidelijk van andere A[^]P[^]DP-verbindingen, d.w.z. van een tweede verbinding met predicatinversie (waar de DP het subject is en P een copula-achtig voorzetsel), van verbindingen van een adjectief en een PP-complement, van verbindingen van een adjectief en een PP-adjunct en van PP-predicaten met een modifierend bijwoord. Deze andere A[^]P[^]DP-verbindingen konden in het kader van dit artikel niet uitputtend worden behandeld en ook bij de verbinding *read om 'e holle* blijven enige vragen open. Een probleem bij de structurele analyse van A[^]P[^]DP-verbindingen vormt de sterke

geidiomaticeerdheid van de meerderheid daarvan; hierdoor wordt het toepassen van de gebruikelijke syntactische tests bemoeilijkt. Nader onderzoek naar specifieke eigenschappen van A[^]P[^]DP-verbindingen (bijv. naar het opvallende klemtoon patroon van *read om 'e holle*) is daarom geboden.

Literatuur

- BENNIS, HANS & PIM WEHRMANN
1887 'Adverbial arguments', in: Frits Beukema & Peter Coopmans (uitg.), *Linguistics in the Netherlands 1987*, Foris, Dordrecht, 1-11.
- BENNIS, HANS, NORBERT CORVER & MARCEL DEN DIKKEN
1997/1998 'Predication in nominal phrases', *The Journal of Comparative Germanic Linguistics* 1, 85-117.
- BREE, COR VAN
1981 *Hebben-constructies en datiefconstructies binnen het Nederlandse taalgebied*. Hendrik Ido Ambacht (Diss. Leiden).
- BREE, COR VAN
1987 *Hebben- en datiefconstructies in het Friese (en Nederlandse) taalgebied*, in: Siebren Dyk & Jarich Hoekstra (uitg.), *Ta de Fryske syntaksis*. Fryske Akademy, Ljouwert, 81-103.
- BROEKHUIS, HANS
1999 *Adjectives and adjective phrases*. Modern Grammar of Dutch occasional papers 2. Tilburg.
- CORVER, NORBERT
1997 'The Internal Syntax of the Dutch Extended Adjectival Projection', *Natural Language and Linguistic Theory* 15, 289-368.
- DIJK, SIEBREN
1997 *Noun Incorporation in Frisian*. Fryske Akademy, Ljouwert.
- DIKKEN, MARCEL DEN
1998 'Predicate Inversion in DP', in: A. Alexiadou & C. Wilder (uitg.), *Possessors, Predicates and Movement in the Determiner Phrase*. Benjamins, Amsterdam/Philadelphia, 177-214.
- FREI, HENRI
1939 'Sylvie est jolie des yeux', in: *Mélanges de linguistique offerts à Charles Bally*. Genève, 185-192.
- GUÉRON, JACQUELINE
1985 'Inalienable Possession, PRO-Inclusion and Lexical Chains', in: J. Guéron, H.-G. Obenauer & J.-Y. Pollock (uitg.), *Grammatical Representation*, Foris, Dordrecht, 43-86.
- HAESERYN ET AL.
1997 *Algemene Nederlandse Spraakkunst*. Nijhoff, Groningen / Wolters Plantyn, Deurne.
- HOEKSTRA, JARICH
1986 'Taalnipels 12: Slop yn 'e ankels', *Friesch Dagblad* (6-12-1986)

- HOEKSTRA, TEUN
1984 *Transitivity. Grammatical Relations in Government-Binding Theory*. Foris, Dordrecht.
- KAYNE, RICHARD
1984 *Connectedness and Binary Branching*. Foris, Dordrecht.
- LAAN, KLAAS TER
1952² *Nieuw Groninger Woordenboek*. Noordhoff, Groningen-Djakarta.
- MORO, ANDREA
1997 *The Raising of Predicates: Predicative Noun Phrases and the Theory of Clause Structure*. Cambridge University Press, Cambridge.
- MULDER, RENÉ
1992 *The Aspectual Nature of Syntactic Complementation*. HIL dissertations 3. ICG Printing, Dordrecht.
- NEELEMAN, AD & FRED WEERMAN
1999 *Flexible Syntax*. Kluwer, Dordrecht.
- PLATZACK, CHRISTER
1979 *The Semantic Interpretation of Aspect and Aktionsarten. A Study of Internal Time Reference in Swedish*. Foris, Dordrecht.
- RIEMSDIJK, HENK VAN
1983 'The case of German adjectives', in: F. Heny & B. Richards (uitg.), *Linguistic Categories: Auxiliaries and Related Puzzles I*, Reidel, Dordrecht, 223-252.
- SIPMA, PIETER
1949 *Ta it Frysk III*. Van der Velde, Ljouwert.
- STOWELL, TIM
1981 *Origins of Phrase Structure*. Diss. MIT, Cambridge Mass.
- VISSER, WILLEM
1987 'Inalienable Possession' in het Fries. Ongepubliceerd paper, Fryske Akademy, Ljouwert.
- WURDENBUK
1986 =*Wurdenbuk för Feer an Oomram*. Wörterbuch der friesischen Gegenwartssprache von Föhr und Amrum, zusammengestellt von Ommo Wilts. Verlag Jens Quedens, Insel Amrum.